

› Veterinair

Paardenwelzijn, met het boerenverstand bekeken

Welzijn van dieren krijgt in ons land veel aandacht en dat is terecht, want in een land met een hoge welvaart voor mensen moet er ook ruim aandacht zijn voor het welzijn van dieren. Dit artikel geeft eerst kort aan wat er allemaal al geschreven is rondom het welzijn van paarden en de door diverse organisaties naar buiten gebrachte definities van paardenwelzijn. Vervolgens geeft de auteur daar vanuit haar eigen kennis en visie invulling aan.

Tekst & Beeld: **PROF.EM. DR. MARIANNE SLOET, EIKENLUST EQUINE CONSULTANCY, BILTHOVEN**

Wat is welzijn?

Er zijn heel veel definities voor welzijn en die hangen veelal samen met de achtergrond van de schrijver. In het algemeen kan worden gesteld dat dierenwelzijn zowel het fysieke welzijn (diergezondheid) als het mentale welzijn ('hoe voelen dieren zich') omvat. Een optimaal welzijn wordt bereikt als een dier vrij van honger, dorst, pijn, ziekten, ongemakken en angst gehouden wordt, waarbij het dier binnen bepaalde grenzen zijn natuurlijk gedrag kan uiten. Toch is er nog heel wat spraakverwarring als we praten over het welzijn van paarden, omdat er niet één weg is die naar Rome leidt en wat 'goed' is voor het ene paard, hoeft dat nog niet te zijn voor een ander paard.

Veel te lezen

Voor paardenhouders is er, in samenwerking met allerlei partijen, waaronder de Sectorraad Paarden, de KNHS, het KWPN en de Dierenbescherming, al veel geschreven over welzijn paard.

Voorbeelden zijn:

- › Plan van aanpak welzijn (2009)
- › Paardenbesluit voorgesteld door Dierenbescherming (2011)
- › Gids voor Goede Praktijken (2011)
- › Twaalf richtlijnen van de SRP (2012)
- › Welzijnsmonitor paard (2012)
- › Paardenwelzijnscheck online (2014)
- › Keurmerk Paard en Welzijn (KPW) (2016)

Vanuit welzijns perspectief is het doorgaans het beste om paarden samen in het land te laten lopen, zodat ze ook echt fysiek contact kunnen hebben, maar in sommige gevallen wordt het risico op blessures dan te groot.

- › Welzijnscode KNHS (2020)
- › Welzijnsbeleid KWPN (2022)

Bent u benieuwd naar de inhoud van deze artikelen? In het artikel op onze website (te vinden in het artikelenarchief) staan de linkjes naar de diverse websites.

Andere groepen

Ook andere groepen in Nederland hebben zich uitgesproken over het welzijn en het houden van paarden. De Partij voor de Dieren, Dier&Recht en diverse andere organisaties ijveren ook voor het paardenwelzijn, al gebeurt dat niet altijd met voldoende oog voor haalbaarheid en nuancering en vaak met een ander doel, namelijk het niet meer houden/gebruiken van dieren in het algemeen.

Partij voor de Dieren

De PvdD ijvert voor een Paardenbesluit waarin de basisregels voor het welzijn van paarden wettelijk worden vastgelegd. Paarden krijgen de ruimte voor natuurlijk en sociaal gedrag in kuddes en de dagelijkse mogelijkheid om vrij te bewegen in de buitenlucht. Schadelijke trainingsmiddelen en -methoden worden verboden en er komt een minimumleeftijd waarop pony's en paarden belast mogen worden. De PvdD wil ook strengere regels voor het houden van paarden en zij willen paardenmarkten verbieden. De Raad voor Dierenaangelegenheden heeft over paardenmarkten een zienswijze geschreven:

- › Zienswijze RDA, Paardenmarkten in Nederland, man en paard noemen (2017).

Hierin wordt precies omschreven hoe de organisatie van paardenmarkten het kunnen aanpakken om deze markten in welzijnstechnisch opzicht ook voor de paarden acceptabel te maken.

Raad voor Dierenaangelegenheden

De RDA heeft recent ook de zienswijze 'Dierwaardige Veehouderij' uitgebracht. Dit gaat volledig over landbouwhuisdieren en niet over paarden, toch kunnen paardenhouders er hun voordeel mee doen. Er worden zes leidende principes beschreven voor positief welzijn van dieren. Deze zijn:

1. Erkenning intrinsieke eigen waarde en integriteit van dieren als wezens met gevoel die pijn en plezier kunnen ervaren. Geen ingrepen, grenzen aan aanpassingen via fokkerij en oog voor de belangen van het dier.
2. Goede voeding.
3. Goede omgeving.
4. Goede gezondheid.
5. Voldoende mogelijkheden om essentiële natuurlijke gedragingen te kunnen vertonen.
6. Het dier in staat stellen om te reageren op veranderende sociale en fysieke omgeving en om een emotionele toestand te bereiken die het dier als overwegend positief ervaart.

Wat nu?

Er is de afgelopen tien tot twaalf jaar best veel gesproken en geschreven over het verbeteren van paardenwelzijn in Nederland, maar is er in de laatste tien jaar al veel bereikt? Ja, er zijn verbeteringen, maar het gaat maar mondjesmaat. Corona heeft daar natuurlijk ook niet positief aan bijgedragen, want veel bedrijven hebben daardoor duidelijk minder inkomen gehad.

Gelukkig zijn er ook verbeteringen zichtbaar en is er meer aandacht voor belangrijke items zoals voerbeleid, boxgrootte, sociaal contact, het belang van vrije beweging en harmonie bij trainen en rijden. Veel paardenmensen zijn wakker geschud en zien ook dat er een-en-ander moet veranderen. Alleen sommige veranderingen die noodzakelijk zijn, vergen ook grote aanpassingen en dus forse investeringen.

Wat klopt er doorgaans wel?

Paard is een kuddedier

De meeste paardenhouders zijn het er wel over eens dat een paard alleen houden, met de huidige kennis van zaken, niet meer passend is in paardenwelzijn. De meeste paardenhouders hebben twee of meer paarden en het paard als kuddedier heeft dus altijd een maatje. Mensen die ook nu nog maar één paard houden, moeten goed bij zichzelf te rade gaan of er geen tweede paard of pony bij moet komen, of dat ze goede afspraken met hun burens kunnen maken als die ook een paard(en) hebben. Hierbij moet de dieren ook direct worden geleerd om zonder

In Nederland is te dik worden voor paarden veelal net zo'n groot probleem als voor mensen, zoals zichtbaar bij deze Hackney.

probleem uit elkaar te gaan, ze moeten leren en dus weten dat de ander met enkele uren wel weer terug komt. Een paard samenhouden met een andere diersoort (schaap, geit) geeft wel gezelschap, maar is niet echt een vervanging voor een paard/pony.

Ten aanzien van welzijn is het doorgaans het beste paarden samen in het land te laten lopen, zodat ze ook echt fysiek contact kunnen hebben, maar in sommige gevallen wordt het risico op blessures dan te groot. In zulke gevallen is het beter om de paarden in goed omheinde weilanden of paddocks naast elkaar te laten lopen. Een paard moet in ieder geval sociaal contact hebben met een ander paard door er naar te kunnen kijken. Op stal zijn tralies dus beter dan een dichte wand en een snuffelgat is een tussenoplossing. Hier is nog wel een verschil tussen permanente stalling waar tralies de voorkeur hebben en een tijdelijke stal, zoals op een paardenkliniek of op wedstrijden, waar dichte muren de voorkeur hebben om de kans op het verspreiden van kiemen zo klein mogelijk te maken.

Ruwvoer is basis van rantsoen

Een paard is een herbivoer (= gras- en planteneter) en de basis van ieder rantsoen is dus voldoende ruwvoer en afhankelijk van het paarden- of pony-ras kan dat gras, hooi, kuil, luzerne, stro of ander ruwvoer zijn. Bedenk daarbij dat volop gras of volop goed hooi bijvoorbeeld voor een Shetlandpony (en veel andere te dikke paarden) écht ongezond is. Sobere paarden- en ponyrassen moeten sober gevoerd worden, anders worden ze veel te dik met alle problemen van dien. In Nederland is te dik worden voor paarden trouwens veelal net zo'n groot probleem als voor mensen.

Eerst ruwvoer dan krachtvoer

De meeste paarden in Nederland krijgen wel voldoende ruwvoer, maar er wordt nogal eens gezondigd tegen de regel dat er altijd een hoeveelheid ruwvoer in de maag moet zijn alvorens krachtvoer te geven. Als krachtvoer in een lege maag komt, wordt de kans op maagzweren namelijk duidelijk groter.

Als paarden op voldoende schoon 'eetbaar' stro staan, hebben ze eigenlijk nooit een lege maag. Als paarden op een niet-eetbare bodembedekking staan, is het essentieel eerst een portie ruwvoer te geven voordat er krachtvoer wordt verstrekt. Dit is even wennen, maar voor vrijwel iedereen haalbaar.

Beschutting in wei of paddock

Als paarden langer dan een paar uur buiten staan, moet er naast goed drinkwater of beschutting tegen zon, harde wind en regen zijn.

Ervaren paardenhouders weten dat paarden als het warm is graag in de schaduw van bomen staan. Ook bij regen en wind wordt nogal eens beschutting gezocht. Als er geen bomen zijn, kan door middel van een afdak (voldoende groot voor het aantal dieren) of door schaduwdoek een oplossing worden gecreëerd. Gemeenten doen nog wel eens lastig over allerlei bouwsels in de wei, maar het argument 'welzijn' wil nog wel eens helpen.

Voldoende verzorging van de hoeven

Er zijn natuurlijk altijd uitzonderingen, maar bij de meeste paardenhouders worden de voeten van de paarden redelijk tot goed onderhouden. Hierbij moet worden aangetekend dat er een gebrek is aan kundige gediplomeerde hoefsmeden, mede door de afwezigheid van de erkenning/diplomerings van het beroep.

In de richtlijnen voor Keurmerk Paard & Welzijn (KPW) wordt aangegeven dat er anderhalve vierkante meter aan het boxoppervlak mag worden toegevoegd als er een buitenluik aanwezig is, of de mogelijkheid bestaat om aan de binnenzijde hoofd en hals over de wand te steken.

“Ieder paard verdient in een welvaartstaat als de onze een box van tenminste tweemaal de stokmaat in het kwadraat.”

Passende diergeneeskundige begeleiding

Elke vorm van paardenhouderij brengt zijn eigen veterinaire aandachtspunten met zich mee en de aanpak en behandeling kan ver uiteenlopen. Sommige dierenartsen hebben zich vooral toegelegd op de begeleiding van de fokkerij, andere richten zich vooral op de begeleiding van paarden in de sport en in de handel. Weer andere dierenartsen hebben zich toegelegd op het adviseren bij en het behandelen van recreatiepaarden en oude paarden. Het is voor iedere paardenhouder belangrijk een dierenarts te hebben waarmee goed kan worden overlegd, want aan allerlei ingrepen hangt niet alleen een prijskaartje, maar zijn er ook overwegingen ten aanzien van het welzijn van het dier. De erkende paardendierenarts is bij uitstek de geschikte professional om over welzijn te adviseren.

Waar zitten aandachtspunten?

Voldoende vrije beweging

Ieder paard moet naast voldoende gecontroleerde beweging zoals stapmolen, longeren, rijden, etc. iedere dag tenminste een half uur (en natuurlijk liefst langer) vrij kunnen bewegen (zie voor meer gedetailleerde informatie Keurmerk Paard en Welzijn – KPW). Dat wil zeggen languit kunnen liggen, kunnen rollen en rond kunnen rennen en dat liefst samen met één of meer andere

paarden of pony's. Helaas is dit laatste, met andere paarden samen spelen, niet altijd haalbaar. Maar vrije uitloop in een paddock, met een ander paard in een andere paddock in de buurt, is vaak wel haalbaar en een half uurtje los in de binnenmanege mogen lopen is ook een optie (ja, en dan wel direct de gaten in de bodem weer dichtmaken).

Hele dagen met een groep in de wei is natuurlijk ideaal, maar lang niet altijd mogelijk. Weidegang is in de winter sowieso vaak problematisch. Het verdient overweging om een stukje wei in de winter toch gewoon te gebruiken en het 'kapottrappen' voor lief te nemen. Als er in een wei met onvoldoende gras of in een paddock wordt bijgevoerd, moet er goed worden opgelet dat de paarden geen zand opnemen.

Voldoende grote boxen

Hier zit voor veel paardenhouders een bottle-neck, want het bouwen van een nieuwe stal is kostbaar en op veel plaatsen ook niet zomaar toegestaan. Toch moeten we hier wel aan werken. Ieder paard verdient in een welvaartstaat als de onze een box van tenminste tweemaal de stokmaat in het kwadraat. Dus een merrie van 1.70m stokmaat heeft een box nodig van 3,40 x 3,40 meter (11,6 m²) en als ze een groot veulen bij zich heeft moet de boxmaat nog 1,5 tot 1,6 keer groter zijn, dus ± 17,4 m²). In het

KPW wordt aangegeven dat door een buitenluik of een mogelijkheid aan de binnenzijde hoofd en hals over de wand te kunnen steken er 1,5 m² aan het boxoppervlak mag worden toegevoegd. Dit geeft het paard wat meer vrijheid, maar helpt niet mee aan languit kunnen liggen en zonder problemen over de rug kunnen omrollen. Misschien wordt het nu toch echt tijd dat iedereen zijn boxen eens opmeet en nadenkt over oplossingen. We fokken al vele jaren langzaam maar zeker steeds grotere paarden, maar zijn onze boxmaten wel voldoende meegegroeid? Misschien wordt het toch tijd om van vier boxen er drie te maken?

Paarden die samen in wei of paddock lopen kunnen elkaar 'groomen', een natuurlijk gedrag.

Het is voor iedere paardenhouder belangrijk een dierenarts te hebben waarmee goed kan worden overlegd. Elke vorm van paardenhouderij brengt weer zijn eigen aandachtspunten met zich mee.

heid om het waardevolle DNA van goede fokmerries te behouden. Deze eicellen kunnen via ICSI tot gezonde embryo's leiden. Het plaatsen van een embryo in een draagmerrie leidt niet tot verminderd welzijn van zo'n merrie.

Castreren

Over het castreren van hengsten kan lang worden gediscussieerd, maar het is duidelijk dat 'hengst zijn' in het gebruik van een paard door niet-pro-

Voortplantingstechnieken

In de fokkerij zijn er misschien ook punten die aandacht behoeven. In de 'European Animal Health Law', die ook in Nederland geldt, staat dat handelingen ten aanzien van de fokkerij geen nadeel voor het betreffende dier mogen opleveren. KI (kunstmatige inseminatie), waarvoor hengsten op een fantoom moeten dekken en dit sperma, vers of na invriezen, met een pipet bij een merrie wordt ingebracht, is weliswaar niet natuurlijk, maar wel veilig(er) voor hengst en merrie. Over OPU (Ovum Pick Up), waarbij via de vagina en de buikholte eicellen van de eierstok worden opgezogen is wel discussie mogelijk. Voor het verzamelen van de rijpe eicellen via de vagina en de buikholte moet de merrie met een sedatiemiddel (rustig-makend middel), een pijnstillertje en soms ook antibiotica worden behandeld. Verder heeft deze techniek een kleine kans op buikvliesontsteking. Ten aanzien van het welzijn kunnen hier misschien vraagtekens bij worden gezet. Het verzamelen van de eicellen van een, door welke oorzaak dan ook, net overleden merrie geeft de mogelijk-

professionals en kinderen tot grote problemen kan leiden. Hengsten kunnen in de opfok zeker in groepen worden gehouden, maar als de paarden eenmaal volwassen zijn, wordt dit lastiger. Het omgaan met en het rijden van hengsten vergt gedegen kennis: de seksuele drang van een hengst kan tot onverwachte uitpattingen leiden en kan dus het beste aan professionals worden overgelaten. Een hengst heeft, ook voor zijn eigen veiligheid, doorgaans wat minder mogelijkheden tot fysiek (lichamelijk) sociaal contact met andere paarden. Al is er veel mogelijk door juiste boxbouw en goede paddocks waar de dieren elkaar wel kunnen zien. Het castreren van hengsten is enerzijds een ingreep die hun integriteit aantast, maar heeft anderzijds voor het individuele dier zeker ook voordelen op het gebied van welzijn. Ruinen kunnen veel gemakkelijker in groepen worden gehouden en met merries samen lopen. Verder heeft de ingreep, indien zorgvuldig en met goede nazorg uitgevoerd door een dierenarts, beperkte invloed op het welzijn en weinig risico.

“Er is de afgelopen tien tot twaalf jaar best veel gesproken en geschreven over het verbeteren van paardenwelzijn in Nederland, maar is er in de laatste tien jaar al veel bereikt?”

Gebruik in sport en recreatie

Mensen die sowieso tegenstander zijn van het houden van dieren zijn moeilijk of niet te overtuigen van de goede kanten van het gebruik van dieren in fokkerij, sport en recreatie. Gebruik van gedomesticeerde dieren, waar paarden en pony's ook onder vallen, wordt door het merendeel van onze bevolking als passend in onze wijze van leven beschouwd. We hebben wel de plicht om goed voor deze dieren te zorgen. Dat geldt dus ook voor paarden en heel veel mensen en dieren beleven dagelijks veel plezier in de fokkerij en met rijden en menen. Natuurlijk komen hier, net als overall, soms misstanden voor, ondanks het feit dat stamboeken en sportbonden er hard aan werken hun regels zo op te stellen dat misstanden verdwijnen. Veel 'fouten', veelal in de recreatiesport, worden niet opzettelijk maar door gebrek aan kennis veroorzaakt. Daarom moeten we met zijn allen aan verbetering van de kennis werken. In de (top)sport is er soms een te grote wens om te winnen, maar daar keert de wal het schip doorgaans. Immers in de (top)sport komt men alleen tot goede prestaties als het paard daar met plezier aan meewerkt. Dwingen en onheuse aanpak van een paard leiden uiteindelijk vrijwel altijd tot tegenvallende prestaties of zelfs problemen. Goede reglementen en nog belangrijker, goede officials die direct ingrijpen als dingen gebeuren die niet passend zijn, waarborgen het welzijn van paarden in de sport.

Een waardig einde

Nog geen 30 jaar geleden werden de meeste paarden aan het eind van hun leven geslacht. Dit is daarna snel veranderd. Dat komt enerzijds doordat de regels rondom medicijnen en slachten veel strenger zijn geworden en paarden na toedienen van bepaalde medicijnen nooit meer mogen worden geslacht en anderzijds omdat veel eigenaren slachten om emotionele redenen niet willen.

Iedereen heeft hierin een vrije keuze, maar één ding is zeker: het moet op een verantwoorde manier gebeuren. Slachten in een Nederlands slachthuis waar netjes met de paarden wordt omgegaan is zeker niet verkeerd want door een paard, dat nog geslacht mag worden, inderdaad te slachten gaat goed vlees niet verloren. Dat past dus goed in een zorgvuldig omgaan met de natuur. Als slachten geen optie meer is, is euthanasie door een dierenarts de meest gekozen optie. Overleg dan goed met uw dierenarts op welk moment en waar dit gaat plaatsvinden.

Dode lichaam

Na de dood van het paard kan het dode lichaam (kadaver) worden opgehaald door een destructiebedrijf (landelijke ophaaldienst dode landbouwhuisdieren - Rendac) of door een paardencrematorium. Begraven van paarden is in Nederland niet

toegestaan. Het is de vraag in hoeverre cremeren van een paard, nog afgezien van de kosten, past in 'groen denken'. Misschien is het beter om ter nagedachtenis van het paard de kosten van crematie te schenken aan een goed doel. Als het paard in een kliniek is geëuthanaseerd wordt soms gevraagd of sectie (pathologisch onderzoek) gewenst is. Soms is dat van belang voor de eigenaar, bijvoorbeeld als de doodsoorzaak niet bekend is of omdat de verzekering of een organisatie dat eist.

Conclusies

Over het algemeen is het welzijn van paarden in Nederland redelijk tot goed op orde. Het kan echter altijd beter en zeker misstanden (excessen) moeten onmiddellijk én fors worden aangepakt. Daar moeten we met z'n allen aan werken en niet de andere kant opkijken.

Goede passende voeding (veel paarden zijn te dik), gezelschap van soortgenoten, voldoende ruime stalling en voldoende (vrije) beweging zijn essentieel en daar moeten alle betrokkenen in de paardenhouderij van overtuigd zijn én zo nodig dingen verbeteren. Fokkers en gebruikers van paarden genieten het meeste als hun dieren het goed hebben doordat over hun welzijn wordt nagedacht en waar nodig zaken worden aangepast. •

Ruwvoer is de basis van elk rantsoen en vrije beweging kan ook als het heeft gesneeuwd, mits zich geen sneeuw 'stapelt' in de hoeven.